

falder til helvede, og forf. tilføjer: „Men hvad brød en birkeskriver sig om det ...“?

F. Skrubbeltrang.

Kulturkampen i 1870'erne og 80'erne.

Hakon Stangerup: Kulturkampen. I. 1872—1877. II. 1878—1883. Gyldendal 1946.

Den Kulturkamp, Dr. phil. Hakon Stangerup gør Rede for i sit store Værk, er ikke Kampen mellem Stat og Kirke, som vi kender den f. Eks. fra Tysklands nyere Historie; det er den fri Meningskamp, som for godt og vel to Menneskealdre siden førtes herhjemme for at sprænge de Nationalliberales mærkeligt stivnede Dannelsesverden. Stormtropperne var Brødrene Brandes' lille Garde; bagved flokkedes Bønderne i Spillet, „Grundtvigfolket“, som Stangerup kalder dem. Disse to Grupper opererede dog helst hver for sig, indtil de indsaa, at de kun ved en samlet Indsats kunde vinde Sejr over de Nationalliberales stærkt befæstede Magtstilling i Presse og Politik. Saa sluttedes en Alliance — dens stærkeste Udtryk var Bergs, Hørups og Edvard Brandes' Kompagniskab om „Morgenbladet“ fra Nytaar 1881. Sejren blev vundet: De Nationalliberales stærke Skanse, Københavnerbladene „Fædrelandet“ og „Dagbladet“ kunde ikke holde Stand. Men Alliancen mellem Grundtvigianerne og Brandesianerne var „falsk“ — den blev brudt fra begge Sider, og den maatte brydes: De to Grupper Maal var for forskellige til, at andet end den fælles Modstander kunde holde dem sammen. Allerede i 1883 sprængtes Sammenholdet om „Morgenbladet“, og Modsætningen mellem „det danske Venstre“ og „Europæerne“ traadte klart frem.

Saadan omtrent skildrer Dr. Stangerup Kulturkampens Forløb. Stærkere end nogen anden siden Hørup fastholder han Synspunktet „Kamp“; den skildres som et Felttog med „direkte Angreb“ (Brandes' Forelæsninger over Emigrantlitteraturen 1871), „omgaaende Bevægelse“ (Tidsskriftet „Det 19. Aarhundrede“ 1874—77) og mange andre taktiske og strategiske Manøvrer. Til syvende og sidst var det en Krig mellem Livsanskuelser. Kampens Resultat gøres saadan op af Stangerup, at de Nationalliberale tabte den, men der var ingen, der vandt den. Der blev ikke — som i den politiske Strid — sat Punktum med et Forlig, men da Kampen var endt, maatte man slaa sig til Ro med, at der var mere end een Kulturopfattelse i Landet; vor nuværende Kulturtilstand — med dens Grundpræg af „et flersidigt, modsætningspændt Kulturbegreb“ — var opstaaet.

Dr. Stangerups Behandling af dette Emne er ganske overordentlig fængslende. Det er en Side af Udviklingen, som hverken Litteraturhistorikere eller politiske Historikere tidligere har beskæftiget sig videre med. Bogen virker derfor baade ny og spændende. Hertil bidrager ogsaa, at Dr. Stangerup har valgt „at lade Dokumenterne tale for sig selv og Problemerne og Resultaterne udvikle sig af dem, efterhaanden som Fremstillingen skrider frem“. Denne Metode har sine Fordele, men ogsaa sine Farer, som Dr. Stangerup næppe helt har undgaaet. Han lader Dokumenterne tale i et saadant Kor, at det falder Læseren svært at opfatte, hvad der er væsentligt. Det er heller ikke alle Stemmer i Koret, der er lige meget værd. Hvem er f. Eks. den M. T. Madsen, der omtales I, S. 57? For Højskolebladets Vedkommende er der ikke skelnet tilstrækkeligt mellem Medarbejderindlæg, der til en vis Grad repræsenterer Bladets Holdning, og indsendte Bidrag, der ikke har samme repræsentative Vægt.

Det føles som en Mangel ved Dr. Stangerups Fremstilling, at der ikke er gjort rigtig Rede for Fremstillingens Kildegrundlag. Man har det Indtryk, at de eneste utrykte Kilder, Forfatteren har benyttet, er en Række Breve i Brandes-Arkivet. Den trykte Brandes-Brevsamling har aabenbart været af stor Værdi for Fremstillingen; det betyder, at det for Brandesianernes Vedkommende har været muligt at kigge ind bag Forhænge, at trænge ind til de egentlige Bevæggrunde og Drivkræfter, i en langt højere Grad end for de andres Vedkommende. For Grundtvigianernes Vedkommende har Høgsbros „Dansk Folketidende“ og „Højskolebladet“ været Hovedkilderne, ikke fordi Brevene mangler, men vel fordi de endnu ikke er udgivet. I Forordet siger Dr. Stangerup, at hans Bog forhaabentlig bærer Præg af hans Interesse for Pressehistoriens Stof og Metodik. Der er unægtelig mere Stof end Metodik i hans Behandling af Pressen. Der omtales et interessant Driftsregnskab fra „Morgenbladet“, hvor man faar Oplysninger om Bladets Oplag, Annonceindtægter og hele Økonomi, — tilsvarende Oplysninger findes ikke om andre Blade, hvad der vilde have gjort det hele nok saa interessant.

Det maa altsaa siges, at baade Kildegrundlaget og Behandlingen deraf er noget mangelfuld. Man kunde have ønsket, at Forfatteren var gaaet mere i Dybden med sit Emne, navnlig da han trækker Linjerne og Resultaterne saa kraftigt op som han gør. I Virkeligheden lover ogsaa Titlen mere, end Bogen kan holde. I Indledningen hævder Dr. Stangerup, at Politik og Kultur er uløseligt forbundne — men hvorfor træder Politiken saa ikke stærkere frem i Skildringen end den gør? En Personlighed som Estrup er knap nok omtalt i Bogen — det er som om Godsejerne ikke eksisterer. Arbejderne hører man heller ikke meget til.

M. H. t. Forfatterens Vurdering af Retninger og Personer er det fortjenstfuldt, at han har fremdraget Grundvigianerne og paavist Rækkevidden af deres Indsats; mere tvivlende maa man stille sig overfor den paafaldende Nedvurdering af Brødrene Brandes' Indsats, der fremstilles som ledet af Ærgerrighed og Magtsyge. Det er rigtigt, at der ikke sjældent er et Svælg mellem deres „officielle“ Holdning i Presse og Tale og deres „private“ i Brevene, — men maaske har Dr. Stangerup været lidt for hurtig til at forarges derover — Historikeren maa aldrig glemme, at private Breve er Kilder, der maa benyttes med særlig Varsomhed og vaagen Kritik.

Dr. Stangerups Værk er først og fremmest en *Skildring* — af nogle af de mest bevægede Aar i vort Folks kulturelle Liv. Der trænges utvivlsomt til dyberegaaende *Forskning* i Emnet. Alligevel maa man være Dr. Stangerup taknemlig, fordi han har taget dette Emne op til Behandling. Omridsene af disse Aars Kulturliv er kommet til at staa klarere end før, og de forskellige stridende Retningers Forløb er blevet fulgt saa langt, Fremstillingen naar. Man maa haabe, at Dr. Stangerup vil gaa videre ad den Vej, han her er slaaet ind paa.

Roar Skovmand.

Ordenshistoriografen fortæller.

Louis Bobè: Livsdagen lang. Hagerup 1947.

Den gamle ordenshistoriograf Dr. phil. Louis Bobé har i sit lange liv udgivet mange memoirer og skildret mange mærkelige livsskæbner. Derfor er det ogsaa naturligt, at han i sin livsaften fortæller om sit eget liv. Langt gaar hans erindringer tilbage. Han har kendt mennesker, der har levet paa napoleonskrigens tid, og som har set højsalig Frederik 6.

Dr. Bobés karriere har ikke været helt almindelig. En embeds-eksamen har han ikke taget, men alligevel blev han dr. phil. Som ung kom han ind i Rigsarkivet, men paa grund af et modsætningsforhold til dets daværende chef, V. A. Secher, opgav han embedsmandens stille og bundne liv og blev en fri fugl, der kunde arbejde med de videnskabelige problemer og opgaver, der optog og interesserede ham. Han har samlet historisk materiale i arkiver i Danmark og Tyskland, i Italien og andre lande. Personalhistorie og slægtshistorie var hans store interesse, og det imponerende værk om Ahlefeldterne blev hans hovedindsats. I talrige afhandlinger, især i Danmarks Adels Aarbog og i Personalhistorisk Tidsskrift, har han desuden fremlagt et omfattende materiale til belysning af Danmarks og hertugdømmernes adels-